

УДК 342.9

МУРАВЙОВ К.В.

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У статті на основі аналізу наукових поглядів учених досліджено теоретичні підходи щодо тлумачення поняття «правовий захист». Наголошено, що окремим напрямком реформування державної політики у сфері виконання покарань слід визнати вдосконалення правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань. Доведено, що серед основних проблемних аспектів правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань слід назвати відсутність або ж неузгодженість нормативно закріплених положень, що встановлюють його особливості.

Ключові слова: *вдосконалення, правовий захист, персонал, органи та установи виконання покарань, нормативно-правовий акт.*

В статье на основе анализа научных взглядов ученых исследованы теоретические подходы к толкованию понятия «правовая защита». Отмечено, что отдельным направлением реформирования государственной политики в сфере исполнения наказаний следует признать совершенствование правовой защиты персонала органов и учреждений исполнения наказаний. Доказано, что среди основных проблемных аспектов правовой защиты персонала органов и учреждений исполнения наказаний следует назвать отсутствие или несогласованность нормативно закрепленных положений, устанавливающих его особенности.

Ключевые слова: *совершенствование, правовая защита, персонал, органы и учреждения исполнения наказаний, нормативно-правовой акт.*

In the article based on an analysis of scientific views of scientists the theoretical approaches to the interpretation of the concept of “legal protection” are investigated. Emphasized that individual reform direction of state policy of corrections should recognize improve the legal protection of personnel and penal institutions. It is proved that among the main problematic aspects of the legal protection of personnel and penal institutions should be called lack or inconsistency of regulations laid down provisions establishing its features.

Key words: *improvement, legal protection, personnel, bodies and penal institutions, legal act.*

Вступ. Сьогодні в державі визначені пріоритети та напрямки розвитку правоохоронних органів, зокрема й Державної пенітенціарної служби України, що відображено в законах України, указах Президента, постановах Кабінету Міністрів України та наказах і розпорядженнях центрального органу виконавчої влади з питань виконання покарань. Однак належне реформування правоохоронних органів не є можливим без відповідного кадрового забезпечення. Зауважимо, що на сьогодні спостерігається тенденція до реформування цих кадрів, зокрема, шляхом їх оновлення. Водночас у цій сфері є чимало проблем, пов'язаних із соціальним і правовим захистом персоналу органів та установ виконання покарань, що негативним чином впливає як на якість існуючих кадрів, так і на можливості залучення до цієї системи нових. А тому окремим напрямком реформування державної політики у сфері виконання покарань слід визнати вдосконалення правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань.

Стан дослідження. Дослідженням окремих аспектів правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань займалися такі вчені: М.О. Громов, О.Г. Колб, К.В. Мазняк, Р.Г. Миронов, М.І. Пермяков, С.В. Познишев, А.Х. Степанюк, Б.С. Утєвський, І.С. Яковець та ін.

© МУРАВЙОВ К.В. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри фінансового та банківського права (Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом)

Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, додаткової уваги, на нашу думку, потребує питання визначення шляхів удосконалення правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд проблеми та визначення шляхів удосконалення правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань.

Результати дослідження. Серед учених-правознавців немає єдиної позиції щодо сприйняття сутності правового захисту. Так, з'ясовуючи сутність й особливості гарантій правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого, С.С. Охріменко правовий захист визначає як передбачену нормами законодавства систему правових заходів регулювання щодо забезпечення процесуальної самостійності та незалежності слідчого, засобів державного реагування на втручання в його практичну діяльність [1, с. 24]. У цьому випадку правовий захист розглядається як системне явище, з чим можна погодитися, оскільки він у своєму складі має декілька структурних елементів, функціонування яких спрямовано на досягнення єдиної мети. Як систему правовий захист розглядає і М.С. Малєїн. На думку вченого, правовий захист – це система юридичних норм, які спрямовані на запобігання правопорушенню та ліквідацію його наслідків [2, с. 192]. Наведене визначення має більш загальний характер і може бути використано до будь-якої категорії осіб.

У контексті досліджуваного питання варто наголосити на зв'язку правового захисту із соціальним захистом. Зокрема, В.В. Сокурєнко звертає увагу на те, що правовий захист слід розглядати як діяльність уповноважених органів (держави) із встановлення та застосування організаційно-правових гарантій, задоволення соціально-економічних прав людини, працівника, що забезпечують реалізацію їх соціального захисту з метою гарантування такого рівня життя та соціального захисту, який відповідає професійній підготовці, вмінню виконувати свої обов'язки, економічному потенціалу держави, рівню правової захищеності, принципам соціальної справедливості, стану правової захищеності [3, с. 109]. Водночас науковці наголошують і на відмінностях правового та соціального захисту. Так, з'ясовуючи сутність і види засобів забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ, О.Ю. Синявська акцентує на тому, що на відміну від соціального, правовий захист – це діяльність держави в особі її представницьких, виконавчих та судових органів, організацій, установ та посадових осіб щодо забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування політичними, особистими, матеріальними та духовними благами правовими засобами [4, с. 153–154]. Аналогічні позиції висловлюють ще низка науковців [5, с. 13]. При цьому соціальний захист, на відміну від правового, є сукупністю правовідносин, спрямованих на забезпечення функціонування суспільних відносин безпосередньо соціального типу [6, с. 5]. Тобто головна відмінність соціального захисту від правового – це коло прав, на забезпечення реалізації яких цей захист спрямовано.

Окремо слід акцентувати на тому, що правовий захист слід відрізнити від захисту прав. У цьому контексті цілком слушно здається позиція О.І. Наливайка, яку він відстоює у дослідженні, присвяченому теоретико-правовим проблемам захисту прав людини. Вчений вважає, що правовий захист і захист прав мають різні цілі: перший – забезпечити правову захищеність людини в цілому, другий – захистити від порушення або відновити порушене конкретне суб'єктивне право [7, с. 21–22]. Тобто дія правового захисту, на відміну від захисту прав, пов'язана із забезпеченням усіх без винятку прав особи.

Досліджуючи проблеми договірної права України, С.М. Бервено правовий захист визначає як діяльність, що спрямована на реалізацію передбачених законом способів захисту порушених прав чи інтересів [8, с. 80]. На нашу думку, способи захисту порушених прав чи інтересів не можна розглядати окремо від правового захисту, оскільки вони є його частиною. Окрім цього, не зовсім правильною здається позиція зазначеного вище вченого стосовно того, що дія правового захисту спрямована на вже порушені права чи інтереси. Вважаємо, що головною метою правового захисту є недопущення порушення прав, свобод та інтересів особи.

Деякі з учених-правознавців правовий захист розглядають як правовідносини. Так, авторський колектив підручника «Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ» зазначає, що правовий захист – це сукупність правовідносин, які виникають між державою, її органами, організаціями, посадовими особами та людьми з приводу створення особі стану правової захищеності [9, с. 271]. Такий підхід до визначення правового захисту також необхідно враховувати, оскільки будь-яка діяльність, що врегульована правовими нормами, відбувається у межах відповідних правовідносин. Правовий захист визначають як і процес правового регулювання відповідних правовідносин. Зокрема, обстоюється думка про те, що правовий захист – це правове регулювання на випадок виникнення загрози порушення прав або скоєння правопорушення

[10, с. 7]. О.Ю. Синявська правовий захист визначає як процес регулювання правових відносин, що є сукупністю процедур виконання, використання та додержання суб'єктами правовідносин правових норм, які спрямовані на реалізацію політичних, особистих та інших прав людини [4, с. 154].

Отже, аналіз розглянутих позицій свідчить, що правовий захист є багатоаспектною категорією. Учені визначають його як діяльність, систему, правовідносини, процес регулювання. Зазначимо, що ці підходи до визначення змісту правового захисту не є протилежними, а лише розкривають його сутність із різних аспектів, а тому можуть бути повною мірою використані й під час розкриття сутності правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань. На нашу думку, під правовим захистом персоналу органів та установ виконання покарань слід розуміти сукупність юридичних засобів, що реалізуються уповноваженими державою суб'єктами щодо персоналу органів та установ виконання покарань з метою створення умов недопущення порушення їхніх прав, свобод та інтересів, що може мати місце в зв'язку із здійсненням ними своєї професійної діяльності.

Аналіз законодавчих положень, які встановлюють правові засади функціонування органів та установ виконання покарань, свідчить, що правовий захист їхнього персоналу має тісний взаємозв'язок із їхнім правовим статусом. Зокрема, Розділ V Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» має назву «Правовий та соціальний захист персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України» та містить ст. 21 «Правовий статус персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України» [11]. Зазначимо, що правовий захист персоналу обумовлений його правовим статусом. Так, аналіз ст. 22 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» свідчить, що правовий захист поширюється на таку категорію персоналу органів та установ виконання покарань, як особи рядового та начальницького складу кримінально-виконавчої служби. Зокрема, встановлено, що в інтересах забезпечення особистої безпеки осіб рядового та начальницького складу кримінально-виконавчої служби й членів їхніх сімей не допускається розголошення в засобах масової інформації відомостей про місце проживання цих осіб [11].

Згідно із ч. 2 ст. 22 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. засоби масової інформації – це засоби, призначені для публічного поширення друкованої або аудіовізуальної інформації. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» під друкованими засобами масової інформації (пресою) в Україні розуміються періодичні й такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію [12]. У свою чергу, в ст. 1 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 16 квітня 1991 р. зазначено, що аудіовізуальна інформація – це будь-які сигнали, що сприймаються зоровими та слуховими рецепторами людини й ідентифікуються як повідомлення про події, факти, явища, процеси, відомості про осіб, а також коментарі (думки) про них, що передаються за допомогою зображень і звуків. Аналіз наведених вище актів законодавства, що регулюють діяльність засобів масової інформації, свідчить про те, що в їхніх положеннях відсутні приписи щодо заборони розголошення відомостей про осіб, стосовно яких здійснюється правовий захист. На нашу думку, такий припис повинен знайти своє законодавче відображення в положеннях наведених вище нормативно-правових актів.

Аналіз положень Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. (надалі – КК України) та Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. (надалі – КпАП України) свідчить, що ними не встановлено відповідальності осіб за розголошення в засобах масової інформації відомостей про місце проживання осіб рядового та начальницького складу кримінально-виконавчої служби. Вважаємо, що закріплення заборони на вчинення певних дій, зокрема вищенаведених, без встановлення юридичної відповідальності за її порушення є не припустимим. А тому положення КК України та КпАП України повинні бути доповнені окремими нормами, які встановлювали б (залежно від наслідків вчинення правопорушення) кримінальну й адміністративну відповідальність за розголошення у засобах масової інформації відомостей про місце проживання осіб рядового та начальницького складу кримінально-виконавчої служби.

Окрім цього, правовий захист персоналу органів та установ виконання покарань пов'язаний із тим, що особам рядового й начальницького складу в передбачених випадках на постійне носіння може видаватись зброя та спеціальні засоби. Так, у ч. 3 ст. 22 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» встановлено, що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері виконання кримінальних покарань, забезпечує осіб рядового й начальницького складу кримінально-виконавчої служби зброєю та спеціальними засобами

індивідуального захисту для постійного носіння і зберігання в порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України [11]. Водночас слід зауважити, що на відміну від інших правоохоронних органів (Національна поліція, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації та ін.), питання, пов'язані із постійним носінням вогнепальної зброї та спеціальних засобів персоналом кримінально-виконавчої служби, на нормативно-правовому рівні не врегульовані. Тобто, не існує порядку, яким, як це визначено в ч. 3 ст. 22 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», має бути встановлено Кабінетом Міністрів України особливості постійного носіння вогнепальної зброї та спеціальних засобів персоналом органів та установ виконання покарань [11]. Принаймні такий нормативно-правовий акт офіційно не публікувався. А тому вважаємо, що Кабінетом Міністрів України терміново повинен бути прийнятий цей нормативно-правовий акт, що було б додатковою гарантією правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань.

Окремої уваги в контексті досліджуваної проблематики заслуговує питання забезпечення безпеки персоналу органів та осіб виконання покарань як суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин. Так, у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. встановлено, що забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень, – це здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя. При цьому в ст. 2 цього нормативно-правового акта встановлено перелік осіб, які мають право на забезпечення безпеки, серед яких персонал органів та установ виконання покарань відсутній. Лише з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 7 вересня 2016 р. ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» було доповнено п. г-2, внаслідок чого перелік осіб, які мають право на забезпечення безпеки, було розширено персоналом органу пробачії. Іншими словами, до персоналу органів та установ виконання покарань, які перебувають у найбільшій «зоні ризику», оскільки мають справу із злочинцями, які несуть покарання, пов'язане із позбавленням волі, заходи безпеки не застосовуються. У свою чергу, до персоналу, який здійснює нагляд за найменш небезпечною категорією осіб, до яких застосовується покарання, не пов'язане із позбавленням волі, такі заходи застосовуватись можуть. При цьому слід відзначити ще один законодавчий недолік. Так, у ст. 19 Закону України «Про пробачію» зазначено, що права, обов'язки, відповідальність, правовий і соціальний захист персоналу органу пробачії визначаються Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [13]. Сам же Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» не містить жодного слова про пробачію й органи пробачії, зокрема положення щодо їх правового захисту. А тому вважаємо за необхідне ст. 22 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною четвертою, в якій закріпити положення щодо можливості в передбачених законодавством випадках застосовувати заходи безпеки до персоналу органів та установ виконання покарань. У п. г-2 ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» замість персоналу органу пробачії вказати персонал органів та установ виконання покарань. У цілому Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» привести у відповідність з положеннями Закону України «Про пробачію», зокрема, в частині визначення особливостей правового статусу, соціального та правового захисту персоналу органів пробачії.

Висновки. Дія правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань пов'язана із зменшенням негативного впливу порушень їхніх прав, свобод та інтересів, якщо вони мали місце, а також із відновленням стану, що існував до такого порушення. Серед основних проблемних аспектів правового захисту персоналу органів та установ виконання покарань слід назвати відсутність або ж неузгодженість нормативно закріплених положень, що встановлюють його особливості.

Список використаних джерел:

1. Охріменко С.С. Гарантії правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / С.С. Охріменко. – К., 2007. – 209 с.
2. Малєин Н.С. Гражданский закон и права личности в СССР / Н.С. Малєин. – М. : Юрид. лит-ра, 1981. – 216 с.
3. Лапка О. Соціально-правовий захист працівників міліції / О. Лапка // Право України. – 1999. – № 9. – С. 31–33.

4. Сиявська О.Ю. Засоби забезпечення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О.Ю. Сиявська. – Харків, 2001. – 215 с.
5. Кравченко Ю.Ф. Актуальні проблеми реформування ОВС України (організаційно-правові питання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Ю.Ф. Кравченко ; Ун-т внутр. справ. – Харків, 1998. – 19 с.
6. Кобец П. Государственная защита сотрудников органов внутренних дел: проблемы и решения : [монографія] / П. Кобец, А. Севрюков. – М. : Ин-т совр. права, 2001. – 96 с.
7. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / О.І. Наливайко. – К., 2002. – 178 с.
8. Бервено С.М. Проблеми договірної права України : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 / С.М. Бервено. – К., 2006. – 440 с.
9. Бандурка О.М. Теорія та методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ : [підруч.] / О.М. Бандурка, В.О. Соболев. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 480 с.
10. Вилейта А.П. Личные неимущественные правоотношения по советскому гражданскому праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Вильнюс : Вильнюс. гос. ун-т им. В. Капсунаса, 1967. – 19 с.
11. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України № 2713-IV від 23.06.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 30. – Ст. 409.
12. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України № 2782-XII від 16.11.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
13. Про пробацію : Закон України № 160-VIII від 05.02.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 93.

УДК 343.3

НСБИТОВ А.А.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ СЕКСУАЛЬНОЮ ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ

У статті досліджено кримінологічну характеристику злочинних об'єднань, що займаються сексуальною експлуатацією. Обґрунтовано, що саме якісна кримінологічна характеристика таких об'єднань дає змогу розробити й ефективно реалізувати дієві заходи щодо запобігання вказаним злочинам.

Ключові слова: сексуальна експлуатація, торгівля людьми, злочинне об'єднання, кримінологічна характеристика, особа злочинця.

В статье исследовано криминологическую характеристику преступных объединений, занимающихся сексуальной эксплуатацией. Обосновано, что именно качественная криминологическая характеристика таких объединений дает возможность разработать и эффективно реализовать действенные меры по предотвращению указанных преступлений.

Ключевые слова: сексуальная эксплуатация, торговля людьми, преступное объединение, криминологическая характеристика, личность преступника.

The article studied the concept of criminal association which deals with sexual exploitation, and provided a detailed description of it. It is proved that it is a qualitative criminological characteristic of such organizations allows developing and effectively implementing effective measures for the prevention of this type of crime.

Key words: sexual exploitation, human trafficking, criminal association, criminological characteristics, identity of the offender.

© НСБИТОВ А.А. – кандидат юридичних наук, здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права (Національна академія внутрішніх справ)